

سابقه هدیه و عیدی نوروزی؛ از پیشکش های درباری تا اسکناس های نو

عیدی و هدیه به ویژه از طرف مقام بالاتر از رسم ها و آیین های دیرین فرهنگ ماست.

عیدی و هدیه به ویژه از طرف مقام بالاتر از رسم ها و آیین های دیرین فرهنگ ماست. امروزه رسم عیدی دادن در بین همه قشرها و خانواده ها و سازمان های دولتی و خصوصی پابرجاست و در سازمان های دولتی رسمیت یافته است. به گزارش خبرگزاری مهر، "هدیه" و "عیدی" دادن به مناسبت نوروز رسمی کهن است. کتاب های تاریخی از پیشکش ها و بخشش های نوروز پیش از اسلام و بعد از اسلام خبر می دهند از رعیت به حکمرانان و از حکمرانان به وزیران، دبیران، کارگزاران و شاعران، از بزرگتران خاندان به کوچکترها به ویژه کودکان.

رسم هدیه دادن نوروزی را ابوریحان بیرونی از گفته آذرباد، موبد بغداد چنین آورده است: نیشکر در ایران، روز نوروزیافت شد، پیش از آن کسی آن را نمی شناخت. جمشید روزی نی ای دید که از آن کمی آب به بیرون تراوش کرده چون دید شیرین است، امر کرد این نی را بیرون آورند و از آن شکر ساختند و مردم از راه تبرک به یکدیگر شکر هدیه دادند. و در مهرگان نیز تکرار کردند و هدیه دادن رسم شد. (آثار الباقیه صفحه 328)

پیشکشی رعیت (تاجر، صنعتگر، کشاورز) و حاکمان ولایت، به پادشاهان و خلفا، در واقع بخشی از باج و خراج و مالیات سالانه بود که گفته یا نگفته به آن متعهد بودند و خزانه کشور از آن آبادان بود.

ابوریحان بیرونی می نویسد: پادشاهان ساسانی آنچه را که پنج روز عید (به ترتیب اعیان، دهقانان، سپاهیان، خاصان و خادمان) هدیه آورده بودند روز ششم امر به احضار می کرد و هر چه قابل خزانه بود نگه می داشت. و آنچه می خواست به اهل انس و اشخاص که سزاوار خلوتند می بخشید. (آثار الباقیه صفحه 332)

کمپفر، سیاح دوره صفوی، از هدیه های حاکمان و ثروتمندان محلی که برای شاه سلیمان می آوردند، به عنوان سومین رقم بودجه دربار، یاد می کند. (در دربار شاهنشاه ایران، انگلبرت کمپفر صفحه 241)

تاورینه هدیه یکی از حکمان را به پادشاه ده هزار اشرفی ذکر کرده (سفر نامه ژان باتیست تاورنیه، ترجمه نظم الدوله (ابوتراب نوروزی کتاب پنجم، فصل دوم) و شاردن هدیه ها به پادشاه را حدود 2 میلیون فرانک تخمین می زند. (سیاحت نامه ژان شاردن، ترجمه محمد عباسی تهران، امیر کبیر، جلد دوم صفحه 360)

دروویل می نویسد: این هدیه نوروزی علاوه بر طلا، جواهر و سکه های زر، عبارت از اسب های اصیل، جنگ افزار، پارچه های گران بها و شال های کشمیر و پوست های ممتاز و قند و قهوه و چای و مربا است. (سفر نامه دروویل، فصل بیستم)

در کتاب های تاریخی و ادبی، بیش از همه از هدیه پادشاهان به شاعران سخن رفته، هدیه ای که، بنا بر رسم، برای سرودن قصیده ها و مدیحه های نوروزی داده می شد. هدیه به شاعران در جشن نوروز که انگیزه و وسیله ای برای سرودن شعر و مدیحه بود، در واقع نوعی حقوق ماهانه و سالانه شاعر به شمار می رفت. (برای نمونه از مجموعه 57 قصیده منوچهری دامغانی 20 قصیده در وصف نوروز سروده شده و هر یازده مسطح منوچهری به مناسبت عیدهاست که 5 مسطح در وصف نوروز است.)

رسم و ضابطه پیشکش های سنگین بها به پادشاهان و حاکمان تا دوره مشروطیت رایج بود. برقراری مالیات ها و الزام به پرداخت های منظم و حساب شده، پیشکش های باج و خارج گونه را به مقدار زیادی از اعتبار انداخت. ولی دادن عیدی و هدیه به ویژه از طرف مقام بالاتر از رسم ها و آیین های دیرین فرهنگ ماست. امروزه رسم عیدی دادن در بین همه قشرها و خانواده ها و سازمان های دولتی و خصوصی پابرجاست و در سازمان های دولتی رسمیت یافته است.

عیدی دادن به جوانان و کودکان در خانواده و به کسان کم درآمد و خدمتگزاران در محیط کار به رفتگر، به نامه رسان و ... در عین حال نوعی جبران زحمت و انتظار خدمت است. عیدی های امروز بیشتر به صورت نقد و اسکناس نو است. بانک ها پیش بینی تهیه اسکناس نو کرده و در اختیار مشتریان می گذارند. در جامعه کشاورز، روستایی و عشایری، در گذشته ای نه چندان دور، پیشکش های نوروزی فراورده محلی بود.

هدیه دادن ها که به مناسبت هایی چون عید، موفقیت، مسافرت، تولد، ازدواج، مرگ و ... است به ویژه در خانواده های سنتی دارای اهمیت و مفهومی در خور توجه است. البته این باور وجود دارد که گرفتن عیدی از دست کسان مورد احترام (از نظر سنی، منزلتی، خویشاوندی، علمی، نسبی و ...) دارای شگون است.